

MICHEL FOUCAULT, HISTORIA JA HALLINNON HISTORIA

Pyrkimys tieteen tuhoamiseen

Seppo Tiihonen

1. MICHEL FOUCAULT'N URA JA TUOTANTO

Michel Foucault on ranskalainen aatehistorian tutkija, joka syntyi 1926 ja kuoli 1984. Tieteellisen uransa Foucault aloitti psykologian alalla, siirtyi sitten filosofiaan ja keskittyi lopulta aatehistoriaan. Vuodesta 1979 hän toimi Collège de Francea ajatusjärjestelmien historian professorina. Filosofian ja jopa lääketieteen opintojen tausta ilmenee hänen tuotannossaan selvänä juonteena. Hän on tutkinut renessanssin ajan jälkeisen järjen ja rationaalisuuden, terveyden ja sairauden sekä normaaliuden käsitteiden merkityksen eräänlaisia jatkuvia katkeamia. Aiheeseen liittyviä hänen teoksiaan ovat *Folie et déraison: Histoire de la folie à l'âge classique*, 1961; *Naissance de la clinique: Une archéologie du regard médical*, 1963; *Surveiller et punir: Naissance de la prison*, 1975 ja *Histoire de la sexualité, I: La volonté de savoir*, 1976.¹

Tutkimuksissaan Foucault on keskittynyt yhteiskunnan »virallisen järjen» kyseenalaistamiseen ja sitä kautta ihmisten systemaattisen yhteiskunnan ulkopuolelle syrjäyttämisen ja yhteisöstä poissulkemisen kysymyksiin erilaisten luokittelujen ja käsitteiden avulla. Foucault'lle tällaisia käsitteitä ovat mielisairas, sairas vanki, poikkeava jne. Nämä kohteet ovat lopultakin vain esimerkkejä niistä tutkimuskysymyksistä, joista hän on kaikkein eniten kiinnostunut: tiedon ja vallan kysymyksistä.

2. FOUCAULT'N TIETEELLISEN TUOTANNON ÄLYLLINEN ILMASTO

Suomalaiselle Foucault on filosofina ja historiantutkijana hyvin vieras. Tämä johtuu osittain hänen tutkijapersoonastaan, mutta myös siitä tieteellisestä ilmastosta, jossa hän on toiminut. Ranskalaisen filosofian ja historiantutki-

muksen valtavirrat ja kysymyksenasettelut ovat meille vieraat. Filosofiasa vallalla ollut struktuurialismi ja uusstruktuurialismi, jotka ovat voittaaneet jalansijaa viime vuosikymmeninä, ovat erityisen omaperäisiä ranskalaisia ilmiöitä. Strukturalismi on saanut vaikutteita muun muassa kielitetieteestä Ferdinand de Saussurelta. Toisaalta strukturalismi on vaikuttanut myös muihin tieteisiin hyvin voimakkaasti, ja se on rikkonut monia tieteen rajo-aitoja.²

Strukturalistien kiinnostuksen kohteena olevaa kieltä ja sen rakenteita sekä ajattelun ja ilmausten tiedostamattomia muotoja ovat ryhtyneet tutki-maan myös muiden meteiden edustajat. Niinpä filosofiaa ei pidetä Ranskassa pelkästään filosofien tutkimuskohteena, vaan sen tutkijoina on muun muassa psykoanalytikoita (Jacques Lacan), kielitieteilijöitä (Jacques Derrida) ja etnologeja (Claude Lévi-Strauss). Tavoitteena on ollut irroittaa filosofia metafysiikasta, mutta ilman että kuitenkaan uppoudutaan teknisiin formalis-meihin.³

Ranskassa filosofian tutkimuskysymyksistä on kansallisen keskusteluperin-teen mukaisesti väitely varsin kiivaastikin. Erityisesti toisen maailmansodan jälkeen 1800-luvulta peräisin olevaa konservatiivista tieteellistä ajattelua on pyritty voimakkaasti uudistamaan. Fenomenologia, eksistentiaalismi ja marxismi etsivät itselleen jalansijaa tieteen instituutioista, ja tutkijat vaihtoivat painopisteitä sekä kävivät voimakkaitakin kiistoja, jotka heijastuivat aina julkisuuteen saakka.

Michel Foucault oli saanut koulutuksensa ja filosofiset perustansa fenome-nologian ja marxismin lähtökohdista. Näistä hän kuitenkin irtautui 1960-lu-vulla, jolloin hän sanoi irti suhteensa Descartes'ista Sartreen ulottuvan filoso-fisen tradition edustajista, eksisten tialismista sekä Hegelistä ja marxismista. Hän kiinnostui Kantin subjektivismista keskittyessään tutkimaan tiedosta-mattoman ja osittain jopa deterministisen havainnoinnin malleja ja merkityk-sen esiintymisen muodollisia edellytyksiä.⁴

Foucault on joutunut kiistoihin erityisesti Sartren kanssa. Hän on suominut kritiikissään ankarasti filosofiaa ja sen edustamaa humanismia, joka on pysyttäytynyt vallitsevan järjestelmän tietoteoreettisissa, epistemologisissa, lähtökohdissa. Foucault on kiinnittänyt kaikkein epäsystemaattimman filo-sofin, Friedrich Nietzschen, ajatuksiin.⁵

Filosofien lisäksi Foucault on joutunut tekemisiin historiantutkijoiden kanssa. Hän on saanut heiltä vaikutteita, osallistunut keskusteluihin ja lopulta irtautunut sieltäkin.

Ranskalaisen 1929 perustetun aikakauslehden *Annales d'histoire economi-que et sociale* (sittemmin vuodesta 1935 vuoteen 1941 *Annales d'histoire sociale* ja vuodesta 1946 *Annales, Economies, Sociétés, Civilisations*) merkitys

Ranskan historian tutkimuksen suuntautumiselle aina 1920-luvun lopulta alkaen on ollut niin voimakas, että ranskalaista historiankirjoitusta luonnehditaan kokonaisuudessaan usein annalistiseksi. Kuitenkin annalistit, mainitun aikakauslehden ympärille ryhmittyneet tutkijat, ovat vain yksi – joskin merkittävin – historiankirjoituksen koulukunta Ranskassa.⁶

Annalistinen tutkimustraditio on saanut lähtökohtiaan durkheimilaisen sosiologian suunnasta. Sen alkuperäisenä tavoitteena oli kehittää historian tieteellinen filosofia yhdistämällä historia ja sosiologia. Toisaalta Febvre ja Marc Bloch, *Annales d'histoire, économique et sociale* perustajat, painottivat historian yhteyttä talouteen ja maantieteeseen. Molemmat näkivät, että annalistisen tutkimuksen piti irtautua perinteisen poliittisen historian kysymyksenasetteluista, tapahtumista ja niiden kuvauksista. Sitä vastoin historian ajan kulussa olisi erotettava pitkät jatkumot, esimerkiksi Bernand Braudelin tapaan maantieteellinen aika, joka muuttuu äärettömän hitaasti; sosiaalinen aika, joka koskee taloudellisia ja sosiaalisia muutoksia, jotka tuottavat hitaan rytmityksen historiaan; sekä yksilöllinen aika, joka koostuu vähäisistä päivittäisistä yksilön elämän muutoksista. Näin muodostuu *histoire totale*, kokonaisuuden historia, joka on luonteeltaan rakennehistoriaa.⁷

Annalistinen tutkimus on muuttanut perinteisiä historian tutkimuksen kysymyksenasetteluja tuomalla tutkimuksen kohteeksi sekä tiedostamattomia että tietoisuudessa olevia rakenteita. Annalistiset tutkijat ovat tutkineet sitä puolta yhteiskunnassa, josta usein vaietaan, kuten naisia, lapsia, lapsuutta ja nuoria. Foucault on pitänyt annalistista tutkimusta hedelmällisenä oman tutkimusta ja tiedettä sekä historiaa koskevan lähestymistapansa kannalta, vaikka hän on joutunutkin kiistoihin perinteisen lähestymistavan sekä annalistien kanssa. Joka tapauksessa Foucault tutkii annalistien tapaan mentaaleja, tiedollisia rakenteita sekä kysymyksiä, joista yleensä vaietaan. Annalisteilla perinteisen tutkimuksen katvealueet ovat tiedostamattomia rakenteita, mutta Foucault'illa ne ovat valtaaan kytkeytyneen totuuden tietoisia valintoja siitä, että tiettyjä asioita jätetään tutkimatta.

3. FOUCAULT'N TIEDONPOLIITTINEN LÄHTÖKOHTA

Michel Foucault on omassa tutkimustoiminnassaan irroittautunut melko selvästi perinteisistä tieteellisistä raja-aidoista ja tieteenalalokeroista. Hän on hylännyt perinteisen filosofian sekä historian lähtökohdat. Hän on käsitellyt asioita itse luomansa tiedonarkeologian mukaisesti. Perinteisten käsittejärjestelmien hylkääminen on perustunut siihen, että hän kieltää tiedon subjektin kiistattoman olemassaolon, käsityksen kiinteistä kohteista ja lineaarisesta

muutoksesta.⁸ Sen sijaan hän tutkii sitä, mikä määrittelee erilaisten ajattelumuotojen, diskurssien, esiintymistä ja ajattelumuotojen ja yhteiskunnallisen käytännön välisiä suhteita.

Tämän lähtökohdan mukaisesti Foucault on kohdistanut tutkimuksensa siihen, kuinka tiedon eri alueet järjestyvät ja strukturoituvat, toisin sanoen mitkä ovat totuudentuottamisen ehdot. Tätä tutkimuskohdetta Foucault nimittää tiedonarkeologiaksi.⁹

Foucault'n tutkimusten metodinen periaate on se, että hän etsii tiedollisia rakenteita, asenteita ja mielipiteitä. Ne ovat käsin kosketeltavia käsityksiä asioista, eivät yleisiä maailmankatsomuksia. Sellaiset mielipiteet muodostavat tiedon rakenteita, joiden kautta ihmiset ymmärtävät maailman. Näitä hän kutsuu diskursseiksi. Ne voidaan määritellä mentaalisten rakenteiden ilmaismiksi, sanoiksi ja asenteiksi, joiden kautta ihminen toimii ja luokittelee mieluvaansa maailmasta. Diskurssien analyysi tutkii sellaisia lausumia ja sääntöjä, jotka määrittelevät tiedonmuodostuksen ehtoja tietynä aikakautena.¹⁰

Valta, alistaminen ja vallankäyttö ovat Foucault'n tutkimuksen keskiössä. Lähtökohta määrittelee ajattelumuotojen, diskurssien, tutkimisen tavan. Painopiste on tiedon vaikutuksissa valtaan eikä tiedon totuuskysymyksissä. Foucault on tietoinen siitä, että ajattelumuodoilla ja niiden lausumilla luodaan yhteiskunnallisia käytäntöjä ja että tieto on vallan keskeinen väline. Siitä syystä hän keskittää tutkimuksensa yhteiskunnallisen tiedonmuodostuksen ongelmiin, tietoa luoviin tieteisiin ja tällöin erityisesti yhteiskunta- ja historiatieteisiin.¹¹

4. MITÄ ON HISTORIA?

Foucault'n historiankäsityksen erittelyn aluksi voidaan esittää muutama tutkija-arvio hänestä ja hänen tuotannostaan. Niissä Foucault suhteutetaan vallitsevaan historian ajatteluperinteeseen yleensä hyvin kriittisessä sävyssä. Foucault'ta pidetään tieteen kauheana lapsena, *enfant terrible*nä, joka haluaa tuhota historian tieteenä. Tämän hän itsekkin tunnustaa sanomalla tekevänsä historian tutkimusta antihistorioitsijan lähtökohdista käsin.¹² Toisaalta Foucault'n lähtökohtia pidetään perustaltaan oikeina ja kehittämisen arvoisina, vaikkakin kovin vaikeina.¹³

Kriittisiä tutkija-arvioita Foucault'hon on kohdistunut hänen oman tietoisesti esiintymisensä perusteella ja siitä syystä, että hän käyttää käsitteitä epäsystemaattisesti eikä esitä yleisiä määritelmiä. Milloin hän esittää määritelmän, hän pian hylkää sen ja käyttää käsitettä toisessa merkityksessä.

Foucault ei pyri tekemään nykyisyyttä ymmärrettäväksi selittämällä sitä.

Ainakaan hän ei kerää kaikkia menneisyyden merkityksiä ja osoita millainen on ollut »välttämättömän kehityksen» ura. Hän pyrkii irrottamaan nykyisyyden menneisyydestä ja haluaa osoittaa, kuinka vieras menneisyys on nykypäivälle. Näin hän tekee menneisyyden suhteelliseksi ja poistaa menneisyyden nykyisyydelle antaman legitimaation.¹⁴

Foucault'n edellä esitetty käsitys historiantutkimuksesta nojautuu siihen yleiseen tiedonpoliittiseen oletukseen, joka on kaiken hänen tutkimustoimintansa taustalla: tieto on valtaa. Historia on eräs tiedon muoto ja samalla vallan muoto. Toisin sanoen historiantutkimus on keino kontrolloida menneisyyttä tuntemalla se. Kontrollia historian tutkija harjoittaa kirjoittamalla historiaa jatkuvasti uudelleen ja joka kerta kuvaamalla historian tapahtumat »niin kuin ne todella tapahtuivat». Itseään menneisyyden luojana historiantutkija ei aseta kyseenalaiseksi ja epäile. Tätä lähtökohtaa Foucault arvostelee.¹⁵

Mark Posterin, marxilaisen kriitikon, mukaan Foucault'n kritiikissä tutkijasta kohtaan on kyse muustakin kuin yleisesti esitettävästä arvovapauteen kohdistuvasta arvostelusta.¹⁶ Arvostelun kohteena ei ole huoli tutkimuksen objektiivisuudesta tai ideologisesta vinoutumasta. Foucault'n arvostelu kohdistuu siihen, että jokin yksilö väittää tietävänsä totuuden menneisyydestä ja kirjoittavansa sen. Hän ei sano, että tällainen pyrkimys olisi mahdoton tai kielletty, vaan että kysymys on aktiivisesta, tietoisesta materiaalin käyttämisestä, fiktiosta sanan täydessä merkityksessä. Tämän päivän lähtökohtiin perustuva tutkimus tuottaa diskurssin, jolla on joukko kaikkiin kyseisen diskurssin kanssa yhteydessä oleviin diskursseihin perustuvia merkityksiä. Nämä merkitykset syntyvät aina kaikista diskursseista – usein ilman tietoista pyrkimystä.¹⁷

Foucault arvostelee voimakkaasti sitä asemaa, joka historiantutkijoilla on historian »tietäjinä». Heillä on valtaa, sillä he päättävät menneisyydestä, kehittävät sitä, muuntelevat sitä, kontrolloivat sitä ja heillä on näin tämän vallan kautta ideologinen intressi pitää yllä mielikuvaa siitä, että historia on tärkeää ja että menneisyys johtaa nykyisyyteen. Se on heidän valtansa perusta. Kiinnostusta historiaan tuetaan itsekkäiden lähtökohtien takia.

Historian ja yleensä tieteen arvostelun perustana Foucault'lla ovat edellä lyhyesti käsitellyt tietoteoreettiset oletukset: totuutta ei ole, on vain erilaisia aikasidonnaisia diskursseja ja totuuden tulkintoja. Merkittävimpiä »totuuksien» tuottajia ovat eri tieteenalat, sillä niiden tehtävä on latistunut yhteiskunnallisten käytäntöjen legitimoijaksi. Erityisesti kritiikki kohdistuu yhteiskuntatieteisiin, historiaankin kohdistuvaa arvostelua voimakkaammin.¹⁸

Foucault'n käsitykset historiantutkimuksesta voidaan ymmärtää ehkä helpommin kun pidetään mielessä hänen kritiikkinsä kaikenlaista valtaa ja

alistamista kohtaan. Kaikkien vallankäytön muotojen perustana on hänen mielestään tietty diskurssi, puhemaailma, joka perustelee kaikkia yhteiskunnallisia käytäntöjä. Kun historiantutkimus lähtee kirjoittamaan historiaa tämän päivän lähtökohdista käsin, se asiallisesti ottaen hyväksyy nykyiset valtakäytännöt ja rakenteet, se käyttää nykyisyyden kieltä, joka on nykyisten valtarakenteiden perustana. Foucault haluaa irroittautua niistä ja kirjoittaa nykyisyyden historiaa, ei menneisyyden historiaa nykyisyyden lähtökohdista.¹⁹

Se, että Foucault haluaa päästä eroon menneisyydestä, johtuu puolestaan hänen antirationalistisista lähtökohdistaan. Hän kritisoi valistusta ja järkeä, jonka hän on sanonut pettäneen ihmisen. Valistuksen ajalta peräisin oleva pyrkimys saada järjestys maailman asioihin, asioiden järjestys, on tuottanut ainoastaan järjestyksen sanojen välille, kielellisen järjestyksen. Rationalismin perustalta kehittyneet tieteet ja tieteenalat ovat luoneet oman maailmansa, jonka järjestys ei ole sama kuin asioiden järjestys. Näin syntyneet kuvitteelliset diskurssit, ajattelumuodot, ovat tulleet ihmisten hallitsemisen välineeksi, vaikka tarkoituksena oli hallita asioita, maailmaa. Rationalismi ja valistus ovat pettäneet ihmisen. Ne ovat ottaneet tavoitteekseen ihmisten hallinnan.²⁰

Tieteiden tehtävää maailman järjestyksen kuvaajana ja sen selittäjänä Foucault ei tue, sillä hänen tavoitteenaan on tuottaa historiaa siitä, kuinka ihmiset tulevat subjekteiksi, kuinka heidät alistetaan subjekteiksi.²¹ Tässä vapautustehtävässään hän historiantutkijana pyrkii kehittämään oman tietensä ja kiелensä sekä luomaan maailmaan epäjärjestyä ja purkamaan vakiintuneita käsitteitä. Siitä syystä hän pyrkii estämään menneisyyden »muistamisen», sillä historia muiden tieteiden tavoin pyrkii kytkemään sanat ja asiat, esittämään historian »niin kuin se tosiasia tapahtui». ²² Menneisyyden muistaminen ei voi olla muuta kuin nykyisyyden selittämistä tai mikäli nykyisyys ei vastaa käsityksiä hyvästä, oikean teorian, esimerkiksi marxilaisille odotususkon, todistamista oikeaksi, historian selitystä luokkataistelun lähtökohdista. Foucault näkee, että uuden tieteen luominen on välttämätöntä, sillä nykyiset tieteet ovat luoneet oman sisäisen kielellisen maailmansa asioiden selittämistä varten. Näiden tieteiden sisällä toimivat ovat joutuneet kielensä ja lähtökohtiensa vangeiksi, sillä he eivät pääse asioiden maailmaan oman kielensä ohitse.

Historiantutkimuksessa tämä kritiikki ei kohdistu niinkään teorioihin kuin tiettyihin ennakoheitoihin, joita historiassa nähdään olevan. Näitä ovat jatkuvuuden, edistyksen ja kehityksen käsitteet.²³ Toisaalta historiantutkijoiden halu korottaa historiaa tieteenä arvokkaaksi edellyttää nykyisen valtajärjestelmän hyväksymistä ja sen menneisyyden ylistystä. Koska Foucault'n lähtökohtana on vallan kieltäminen, hän tutkijana ei voi hyväksyä historiaa

tieteenä, joka palvelee valtaa ja nykyisyyttä.

Koska tieteet ovat alistaisia vallalle, ne voivat tutkia ihmistä, yhteiskuntaa ja kulttuuria vain omien itse luomiensa kielipeliin sääntöjen ja abstraktioiden kautta. Foucault sanoo, että tieteiden kehittämät teoriat ovat niiden luomien syntaktisten strategioiden formalisointeja niistä suhteista, joita tieteet olle-
vat vallitsevan tutkimiansa kohteiden välillä.²⁴

Foucault ei ole tutkijana ottanut tehtäväkseen selvittää tieteellisten dis-
kurssien merkitystä sellaisenaan, sillä diskurssit muuttuvat ajan myötä. Tie-
teelliset diskurssit ovat kiinnostavia vasta ympäristössään, suhteessa siihen
yhteiskunnalliseen käytäntöön, jonne ne liitetään ja jonne ne on aina suhteu-
tettava.

Menneisyyden tyranniasta vapautumisen takia Foucault on pyrkinyt kirjoittamaan parantavaa historiaa, jossa tutkimuksen kohteena on nykyisten yhteiskunnallisten käytäntöjen ja ajattelumuotojen geneologia, alkuperä, synty ja kehitys.²⁵ Lopultakin hänen tuotantonsa koskee sitä, kuinka erilaiset tiedon alueet rakentuvat tieteiksi. Tätä tutkimusta Foucault kutsuu tiedonarkeologiaksi.

Arkeologia käsittelee osittain samoja asioita kuin vakiintuneet historia ja filosofia tieteinä, mutta se ei sisällä niiden hyväksymiä ennakkoehtoja muutoksen jatkuvuudesta, traditioista, vaikutuksista, kehityksestä, evoluutiosta ja ajan hengestä.²⁶ Arkeologia tutkii jatkuvaa muutosta ja menneisyyden erilaisia kerrostumia. Se keskittyy mieluummin kuvaamaan kuin tulkitsemaan. Arkeologian tutkimuskohde on rajattu. Se tutkii sitä, kuinka erilaiset asiat syntyvät ja muuttuvat, kuinka ne katoavat ja hajoavat. Asioita ja niihin liittyviä ajatuksia arkeologia tutkii diskurssien kautta. Diskurssi on silloin järjestetty tiedon joukko ja tätä tiedon joukkoa koskeva käytäntö.

Vaikka edellä on korostettu Foucault'n esittämää arvostelua tiedettä ja historiaa kohtaan, hänen tutkimuksensa eivät lopultakaan koske yksinomaan tiedeyhteisön esittämää diskurssia, vaan ennen muuta yhteiskunnallisia käytäntöjä. Näitä luovat lääkärit, insinöörit, sairaanhoitajat, vanginvartijat, sosiaalityöntekijät ja virkamiehet. Kysymys on siitä, että yhteiskunnallisen vallan haltijat edellyttävät erilaisia kontrollijärjestelmiä, yhteiskunnallisia ulkoisia valta- ja kontrollijärjestelmiä ja käytäntöjä, yhteiskunnan hallintaa. Käytännön työntekijät, edellä mainitut asiantuntijat, eivät kehitä intellektuellien tapan omasta toiminnastaan yhteiskunnallisia teorioita, vaan luovat oman teoriansa, diskurssinsa, käytännön kautta.²⁷ ätä teoriaa koskevan tieteellisen teorian, diskurssin kehittelyyn osallistuvat puolestaan tieteen työntekijät. Käytäntöön sitoutuneessa tutkimuksessa on lopultakin kyse vallan ja totuuden välisestä suhteesta.

5. KUOLEMAN JÄLKEEN, MITÄ PYSYVÄÄ JÄÄ JÄLJELLE?

Foucault'n tuotannon arvioinnin vaikeutena on se, että hänen ajattelunsa muuttui, että sitä on vaikea analysoida ja että hän itse ensimmäisenä oli hylkäämässä käsityksiään. Niinpä esimerkiksi hänen viimeinen suuruuntainen teoksensa seksuaaliteetin historiasta ottaa pohjan pois hänen monilta aikaisemmilta lähtökohdiltaan. Hän luopuu subjektin sisäisen rakentamisen, minuusteknologian, sisäsyntyisyyden olettamuksista. Hän on aikaisemmin olettanut, että subjektia koskevat rajoitteet asetetaan subjektin ulkopuolelta. Tästä seuraa, että kaikki tietoa koskevat diskurssit, joita Foucault piti kaiken vallan alaiseksi joutumisen ja ihmisen subjektiksi alistumisen syinä, eivät olekaan kovin tärkeitä. Tämän uuden subjektin hyväksymisen jälkeen näyttäisi olevan yksinkertaisempaa kuin on ehkä kuviteltukaan istuttaa yhteiskuntaan vallan tuottamia diskursseja ja saada subjekti hyväksymään ne oman tietoisuutensa keskeiseksi rakennusosaksi. Ihmisellä näyttäisi olevan itsellään oma sisäinen subjektinmuodostuksen lähtökohtansa, johon voidaan liittää ulkoisia rajoitteita.²⁸

Historiantutkimuksen kannalta Foucault'n merkitys ei rajoitu siihen kehään, jonka Foucault tutkijana kulki ja jossa lopputulemana oli subjektin hyväksyminen. Pysyvää hänen tutkimuksissaan ovat ne tiedonpoliittiset lähtökohdat, joihin hän kiinnitti huomiota. Pysyvää on hokemana toistettu lausuma ja useissa tutkimuksissa selvästi osoitettu asia, että kaikki tutkimus liittyy valtaan, että tutkimus aina ja kaikkialla muodostaa merkityksiä, joita tutkija ei omilla tutkimuksillaan huomaa olevankaan.

Historiantutkijan on ehkä vaikeampi hyväksyä Foucault'n tutkimustuloksia kuin yhteiskuntatieteilijän, sillä yhteiskuntatieteiden tutkija joutuu tavan takaa myöntämään oman tutkimuksensa kytkennät yhteiskunnallisiin käytäntöihin ja vallan järjestelmään. Historiantutkimuksessa kytkennät käytäntöihin ovat usein huomaamattomia. Tutkijat itsekin perustelevat tutkimusaiheensa, jotka eivät suoranaisesti tue teknokraattista pikkunäpertelyä, ikuisuuskysymyksiksi ja humanistisiksi ongelmiksi. Sen Foucault kiistää. Intellektuellina hän ei salli tutkijalle oikeutta alistua vallan alle ja tukea sitä.

6. HALLINNON HISTORIA JA HISTORIAN KIELTÄMINEN

Onko hallinnolla historiaa ja hallinnonhistorialla olemassaolon oikeutta foucault'laisessa merkityksessä? Foucault'n lähtökohtana ovat historian katkeamat, epäjatkuvuudet, alistamisen ja valvonnan käytännöt, joita edustavat yhteiskunnan julkiset instituutiot sekä ihmisen sisäsyntyiset subjektin

rakentamisen menettelyt. Hallinto on kaikissa niin sanotuissa normaalitieteen tutkimuksissa todettu yhteiskunnan pitkän linjan jatkuvuuden takaajaksi, kulloisenkin vallanhaltijan välineeksi, jota poliittinen päätöksentekijä ei kuitenkaan voi riittävästi käyttää omien tarkoitusperiensä toteuttamiseen. Weberiläisittäin ymmärretty byrokratia sisäisine intresseineen estää kaikki hallintoon ulkoa päin kohdistuvat vaikuttamispyrkimykset. Hallinnon historia ei puolestaan ole muodostunut itsenäiseksi tutkimusalaksi hallintoa tutkivien tieteiden joukossa. Miksi?

Foucault'n historia on pääasiassa hallinnan historiaa, valtateknologian historiaa. Foucault on tutkinut mielisairaalaa ja vankilaa. Ne ovat julkisia instituutioita, joilla on suora yhteys ihmisten minuuteen ja sen manipulointiin, normaaliuden ja poikkeavuuden määrittelyyn. Foucault'n tutkimuksessa yhdistyvät siten toisaalta makroteoreettinen hallinnontutkimus sekä hallintokäytäntöjen vaikutusten tutkimus, joka kohdistuu ihmisten tajunnan muokkaamiseen ja sitä koskeviin valtakäytäntöihin. Foucault on siis harjoittanut mitä suurimmin hallinnon tutkimusta, jopa hallinnon historian tutkimusta. Foucault'ta ei kuitenkaan tunneta Suomessa – eikä totuuden nimessä missään muuallakaan – hallinnon tai sen historian tutkijana. Miksi?

Foucault'n historiaa koskevat tieteelliset lähdökohdat eivät sovi yhteen vallitsevan historiatieteellisen peruslähdekohdan kanssa. Yleensä historia mielletään menneisyyden historiana, ei nykyisyyden historiana. Yleensä historiassa, erityisesti hallinnon historiassa, painotetaan jatkuvuutta. Yleensä hallinnon historia esitetään kertomuksena primitiivisyydestä jatkuvasti täydellistyvään maailmaan, kehityksen historiana, jossa kehitys samaistetaan edistyksen kanssa. Foucault'n edustama epäjatkuvuuden pohdiskelu tuottaa vaivaa, sillä se murentaa tutkimuksen vakiinnuttaman kivijalan. Tämä pohdiskelu pakottaisi arvioimaan hallinnon peruslähdekohtia vallitsevat tieteelliset perusperiaatit hyläten.

Toinen, mielestäni merkittävämpi syy foucault'laisen ajattelun vierastamiseen perustuu siihen tiedonintressiä koskevaan vastakkaisuuteen, joka hallinnon tutkimuksella ja myös perinteisellä hallinnon historian tutkimuksella on suhteessa Foucault'n edustamaan tutkimukseen. Foucault'n tutkimuksen kohteena on subjekti, yksilö. Foucault pyrkii vapauttamaan yksilön hänen omista sisäsyntyisistä alistusmekanismeistaan sekä yhteiskunnan ylläpitämistä valtamekanismeista. Hallinnon tutkimuksen kohteena on hallinto kokonaisuutena tai organisaatioyksikkönä ja näiden intressit. Hallintoa tarkastellaan teknisestä lähtökohdasta rationaalisuuden lisäykseen tai uudessa hallintotieteessä yhteiskunnan kokonaisuuden rationaliteetin lisääntymisen tai lisäämispyrkimysten perusteista käsin. Foucault'n ajattelu perustuu yksilön vapauttamiseen vallan alaisuudesta: kaikkinaisen alistaminen on kielteistä, ja

siksi ihminen on vapautettava siitä. Organisaatiot ja niiden intressit eivät voi koskaan ylittää yksilön etuja.

VIITTEET

- 1 Foucault'n urasta ja tuotannosta ks. Clark ja Major-Poetzl, 2–3.
- 2 Ranskalaisesta filosofiasta, erityisesti Sartren ja Foucault'n suhteista, ks. Major-Poetzl, 6–12, Poster 1–43 ja Andersson, 32–55.
- 3 Ks. esim. Major-Poetzl, 6–9 ja Coward & Ellis, 1–16 ja kokoomateos *Structuralism: an introduction*, 1–138.
- 4 Dreyfus - Rabinow, 19, 216, Poster, 1–41 ja Major-Poetzl, 1, 9.
- 5 Major-Poetzl, 10–11 ja Foucault Nietzschestä, 1977, 139–164.
- 6 Ks. esittely ja arvio annalistisesta ja muusta ranskalaisesta historiantutkimuksesta Nevakivi, 177–185 ja Burke 1.9 ja Huuhtanen, 133–139.
- 7 Major-Poetzl, 15–16.
- 8 Clark, XXII–XXVI.
- 9 Foucault 1982c, XI, XXII, 218, Foucault 1982b, 130–131, 138–140, White, 27.
- 10 Hutton, 252, Poster, 151, Major-Poetzl, 23–28.
- 11 Poster, 151.
- 12 Arvio White, 23–26 ja Poster 73–74. Tiukka kritiikki Megill, 451–503.
- 13 Ks. esim. White, 44–45.
- 14 Poster, 74.
- 15 Poster, 75.
- 16 Foucault 1982b, 3–15, Poster, 75–76.
- 17 Poster, 12–13.
- 18 Poster, 13.
- 19 White, 24–25.
- 20 Foucault 1982c, XII, 344–387.
- 21 Foucault 1982a, 208.
- 22 White, 26.
- 23 Foucault 1982b, 1–9, 12, 136, 138.
- 24 White, 25.
- 25 Foucault 1982b, 131, Roth, 32–43. Alkuperän ja synnyn tutkiminen osoittaa, että nykyisyys ja sen käytännön eivät ole ikuisia. Vankilan, mielisairaalana, poissulkemisen, valtajärjestelmien ja alistamisen nykyisillä muodoilla on tietty alkuperä, niitä koskevan tiedon ja useimmiten jopa tieteiden aloilla on sama alkuperä ja tiedollinen perusta.
- 26 Major-Poetzl, 4–5.
- 27 Foucault 1977, 207, Foucault 1982a, 162–165 ja 178–181.
- 28 Falk.

LÄHTEET

Andersson, Perry: *In the tracks of historical materialism*, London 1983.

Burke, Peter: *Introduction*, teoksessa *Economy and society in early modern France*,

- Essays from *Annales*, ed. P. Burke, London 1974.
- Clark, Michael: Michel Foucault: An annotated bibliography, New York 1983.
- Coward, Rosalinda & Ellis, John: Language and materialism, Boston 1980.
- Dreyfus, Hubert L. & Rabinow, P.: Michel Foucault, Beyond Structuralism and hermeneutics, Chicago 1982.
- Falk, Pasi: Michel Foucault, Kyseenalaistamisen mestari. Helsingin Sanomat 9.11.1985.
- Foucault, Michel: Language, counter-memory, practice, Collected essays and interviews, New York 1977.
- Foucault, Michel: Afterword, The subject and power, teoksessa Dreyfus - Rabinow. 1982. (a).
- Foucault, Michel: The archaeology of knowledge, London 1982. (b).
- Foucault, Michel: The order of things, An archaeology of human sciences, London 1982. (c)
- Hutton, Patrick H.: The history and mentalities, The new map of cultural history. Past and Present 1981.
- Huuhtanen, Taina: Rakennehistoria – tapahtumahistoria. Historiallinen Aikakauskirja 2/1973.
- Major-Poetzl, Pamela: Michel Foucault's archaeology of Western culture, Towards a New Science of history, Chapel Hill 1983.
- Poster, Mark: Foucault, Marxism & history, Mode of production versus mode of information, London 1984.
- Roth, Michael: Foucault's history of the present. History and Theory 1981.
- Structuralism: An introduction, ed. David Dobey, Wolfson College Lectures 1972, Oxford 1976.
- White, Hayden: Foucault decoded: Notes from underground. History and Theory 1973.